

Henrik Nørgaard

En verdenskrig kom på tværs. Syv skæbner fra Anden verdenskrig

Informations Forlag 2013

287 sider, ill.

Kr. 269,95

Vi kender alle den forslidte vending om at være det forkerte sted på det forkerte tidspunkt. Forslidt, fordi den bruges i alle – mere eller mindre banale - sammenhænge. Men i nærværende bog er vendingen blodig alvor. Forfatteren har imidlertid anvendt ”En verdenskrig kom på tværs” som titel for sin bog. En velvalgt og rammende titel for en bog, der vil fortælle ”historier om, hvordan krigen greb fat i nogle helt almindelige menneskers tilværelse og hvirvlede dem med sig ind i de ødelæggende turbulenser, som følger med en krig og bagefter slap sit tag og efterlod dem et helt andet sted med ar især på sjælen” (side 12).

Det er endnu en gang Anden Verdenskrig, det handler om. Tilsyneladende et uopslideligt emne – skal man dømme ud fra den strøm af bøger, forlagene udspyr hvert år. I den store sammenhæng anonyme, men i den lille historie syv navngivne og levende mennesker og deres skæbne beskriver journalisten og forfatteren Henrik Nørgaard, der tidligere har skrevet om Radio Mercur (2003) og finansmanden Brask Thomsen (2008).

Lad os se lidt nærmere på nogle af disse skæbner. I 1937 var den 7-årige dreng Gert med sin tyske familie flyttet til Danmark, hvor hans far havde fået arbejde på et væveri. Familien havde i en årrække boet i Holland, men da farens arbejdsplads der nedbrændte, var den i 1935 flyttet tilbage til det tyske hjemland. Men blot for der at finde et totalt forandret Tyskland, hvor nazismen havde hærget siden magtovertagelsen i januar 1933. Den stærkt religiøse familie kunne ikke ånde i et land, hvor udvalgte - også religiøse - grupper blev lagt for had og forfulgt. Familien flyttede derfor til det tilsyneladende fredelige Danmark, hvor faren fik arbejde på et væveri.

Men med den tyske besættelse i april 1940 indhentede verdenskrigen og nazismen også familien her. Gerts storebror blev indkaldt til værnemagten og sendt til Østfronten, hvor han forsvandt. Hans storesøster blev indkaldt til at udføre civil tjeneste i Hamborg, mens faren blev udkommanderet til at grave skyttegrave i Vestjylland som værn mod en eventuel allieret invasion. Da befrielsen oprandt i maj 1945, og selv om Gerts familie havde holdt sig fjernt fra nazistiske miljøer, blev faren alligevel fængslet af de danske myndigheder, angiveligt på grund af et for nært forhold til besættelsesmagten.

Der er også historien om polske Siegfried Matulewski, der efter invasionen af Polen i september 1939 var blevet tvangsudskrevet til den tyske hær. I 1944 blev han sendt til det besatte Danmark, hvor han kom i kontakt med modstandsbevægelsen, der hjalp ham med at gå under jorden frem til befrielsen. Men i maj 1945 måtte Matulewski nødtvungent konstatere, at fædrelandet Polen for en – ganske vist tvangsudskreven – soldat i tysk uniform nu som følge af den sovjetiske besættelse var lukket land. Ved at blive konfronteret med Siegfrieds historie blev Henrik Nørgaard så ”grebet af denne personlige beretning om, hvordan krigen fuldstændig havde vendt op og ned på et menneskes liv ----, som jeg tilfældigt stødte på hos en hjælpsom nabo”, at han måtte skrive om den.

Kærlighed og krig har altid været en dragende, men samtidig også en farlig cocktail. Især, når man forelskede sig i fjenden. Det gjorde den tyveårige vestjyske smedemesterdatter ”Inge”, der i øvrigt er den eneste i bogen, der optræder anonymt. Hun blev forelsket i den tyske underofficer Otto fra Sydslesvig. Blev også gravid, men mistede kontakten med sin kæreste og blev følgelig forstødt af sin familie. For siden at lide alle de kvaler, der blev ”tyskerpigernes” lod ved befrielsen. ”Ja, den krig er skyld i mange ting, men det er jo også den, der har væltet fuldkommen om på min tilværelse”, bemærker Inge med vestjysk underdrivelse under interviewet med forfatteren.

Der er også historien om pigen Gitta Martischewski, der fra hjemmet i Østprøjsen endte i en flygtningelejr i Midtjylland efter en hæsblæsende og livsfarlig flugt over Østersøen. Som så mange andre tyskere, der flygtede fra prøjsernes historiske kerneområde, Østprøjsen. På flugt fra den sovjetiske hærs forventelige hævnørst efter nazisternes ufattelige misgerninger i Sovjetunionen.

Alle sammen er de ukendte skæbner i historiens og verdenskrigens malstrøm. Ukendte, fordi de kendte er der allerede skrevet bindstærke værker om. Mange år er gået siden 1945, og mangt og meget er glemt eller fortrængt siden. Først glemt, fordi de ukendtes historie ofte ikke var særlig heltemodig og derfor ikke kunne interessere nogen. I de ukendtes egne øjne var deres oplevelser ofte uden betydning i den store sammenhæng. Derfor var der heller ingen grund til at rippe op i dem. Hellere fortrænge og sende de frygtelige oplevelser i glemmebogen.

Det er forfatterens fortjeneste at hive nogle af verdenskrigens ukendte skæbner frem i lyset. Men han er tydeligt mere journalist end historiker. Udtrykket mikrofonholder ligger på læben. Nørgaard ønsker ikke at bedømme, langt mindre dømme eller fordømme sine ofre. Derfor skal man heller ikke forvente forkromede konklusioner om dette eller hint i bogen. Nørgaard stiller ikke spørgsmål ved sine vidners

troværdighed. Problemet er måske heller ikke så væsentligt - al den stund, det er vidnets tilbageblevne indtryk af begivenhederne og ikke udsagnets korrekthed, der i sammenhængen er vigtig. Men sympatisk er den i øvrigt velskrevne bog med sit stilfærdige toneleje.